

TARTU ÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Anton Ilves

INIMESTE HINNANGUD OMA MAJANDUSLIKULE OLUKORRALE JA NEID
SELGITAVAD TEGURID

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Tiiu Paas

Tartu 2024

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Inimeste majanduslikku olukorra hindamine.....	6
1.1. Subjektiivne majanduslik olukord ja selle hindamise võimalused	6
1.2. Tegurid, mis kujundavad inimese hinnangut oma majanduslikule olukorrale ...	9
2. Inimeste hinnangud majanduslikule olukorrale Eesti ja Soome riikide näidetel	14
2.1. Andmed ja meetodika	14
2.2. Inimeste sotsiaalmajanduslik olukord Eesti Vabariigis ja Soome Vabariigis...	17
2.3. Inimeste andmete kirjeldav statistika.....	20
2.4. Regressioonianalüüs.....	25
Kokkuvõte.....	31
Viidatud allikad.....	33
Lisad.....	36
Lisa 1. Autori regressioonimudeli üldkuju:	36
Summary	38

Sissejuhatus

Inimese majanduslik olukord on üks olulisemaid tegureid, mis määravad meie igapäevaelu. Sissetulek on tavaliselt inimese majandusliku heaolu näitaja, kuid ka muud sotsiaalmajanduslikud näitajad, nagu tööhõive ja haridus, on seotud inimeste subjektiivse heaolu hinnangutega. (Gardiner, W., Lee, D. I., Baranski, E., et al., 2023)

Haridus mõjutab reeglina olulisel määral üksikisiku sissetulekut ja seega ka üldist majanduslikku heaolu. Kõrgem haridustase lubab inimestel saada paremini tasustatud töökohti ja arendada oma oskusi, mis otseselt mõjutavad nende töötasu. (PEHLIVANOĞLU, M. Ç, 2023) Halvemad majanduslikud tingimused võivad halvasti mõjutada ka laste arengut. Erialakirjanduses on välja toodud, et perekonna majanduslik olukord on negatiivses seoses laste kognitiivse arengu, vaimse tervise, haridusliku arengu ja hoiakutega (Dalmaijer, E. S., Gibbons, S. G., Bignardi, G., et al, 2023). Majanduslike tegurite mõju laste kognitiivsetele võimetele võib avalduda piiratud juurdepääsus stimuleerivale õpikeskkonnale, raamatutele, tehnoloogiale ja täiendavatele õppevahenditele. Perede madal sissetulek võib tähendada ka piiratud võimalusi osaleda täiendavates koolivälistes ja kultuurilistes tegevustes, mis omakorda võib mõjutada üldist hariduskogemust ja arengut.

Inimeste majanduslikel hinnangutel võib olla oluline mõju nende poliitilistele eelistustele ja valikutele (Bossert, W., Clark, A. E., D'Ambrosio, C., & Lepinteur, A, 2023). See tähendab, et inimeste hinnang oma majanduslikule heaolule võib tugevalt mõjutada nende suhtumist erinevatesse poliitilistesse küsimustesse, nii et näiteks nende arvamus oma heaolust võib mõjutada seda, kas nad toetavad teatavat majanduspoliitikat, ühe erakonna poliitikat või mitte. Kui inimesed tunnevad end rahaliselt turvaliselt ja oma igapäevaste vajadustega rahul, on nad sageli avatumad toetama poliitikat, mis parandab riigi majanduslikku heaolu. See võib hõlmata toetust maksusoodustustele ja ettevõtlusstiimulitele, mis edendavad nii riigi majandust kui ka nende endi heaolu. (Gasiorowski, M. J, 1995) Seevastu võivad majanduslikud raskused või ebakindlus panna inimesi toetama poliitikat, mis pakub sotsiaalset kaitset, mis omakorda peaks aitama leevendada nende ees seisvaid majandusprobleeme.

Varasemad uuringud on selgelt näidanud et inimese majanduslik heaolu ja veelgi enam tema isiklik hinnang oma elule mõjutab paljusid meie elu aspekte - alates individuaalsetest otsustest kuni isikliku tervise ja poliitiliste eelistusteni. Seos inimese hariduse, sissetuleku, tööhõive, majandusliku heaolu jne vahel annab ülevaate sellest, kuidas isiklik majanduslik edu võib mõjutada paljusid eluvaldkondi, alates laste arengust kuni poliitiliste valikuteni. Seetõttu on see, kuidas inimeste hinnangud oma majanduslikule

olukorrale kujunevad ning millised tegurid selgitavad nende hinnangute kujunemist, on jätkuvalt huvipakkuv uurimisaspekt.

Bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada, milliste teguritega on seotud inimeste hinnangud oma majanduslikule olukorrale Eestis ja Soomes. Vastavalt eesmärgile on seatud järgmised uurimisülesanded:

1. Selgitada, millised konkreetset allikad ja meetodid kasutatakse andmete kogumiseks.
2. Põhjendada, miks valitud uurimismetoodika toetab eesmärgi täitmist ja kuidas see aitab mõista inimeste hinnanguid majanduslikule olukorrale.
3. Anda täpne määratlus majanduslikust olukorrast ja selgitada, millised tegurid seda hõlmavad.
4. Tutvustada valitud tegureid, mis võivad mõjutada inimeste hinnanguid majanduslikule olukorrale, ning selgitada nende tähtsust ja mõju mehhanisme.
5. Kirjeldada, kuidas regressioonimudel luuakse ja milliseid muutujaid see hõlmab. Koostada regressioonimudel.
6. Põhjendada valitud mudeli sobivust ja selgitada, kuidas see aitab analüüsida seoseid majandusliku olukorra ja valitud tegurite vahel.
7. Anda ülevaade statistilisest analüüsist, sealhulgas kasutatud meetoditest ja tehnikatest ja selgitada saadud tulemusi

Lisaks vastavalt eesmärgile on seatud järgmised uurimisküsimused:

1. Millised tegurid mõjutavad Eesti ja Soome elanike subjektiivset heaolu?
2. Kuidas erinevad sotsiaal-demograafilised ja majanduslikud tegurid seostuvad inimeste subjektiivse heaoluga Eestis ja Soomes?
3. Kas ja kuidas erinevad kultuurilised, majanduslikud ja poliitilised tegurid mõjutavad inimeste hinnanguid oma majanduslikule heaolule Eestis ja Soomes?
4. Kas Eesti ja Soome elanike subjektiivse heaolu hindamises on märkimisväärseid erinevusi ning mis võib neid erinevusi põhjustada?
5. Millised meetmed võiksid parandada Eesti ja Soome elanike hinnanguid oma majanduslikule olukorrale ning seeläbi suurendada nende subjektiivset heaolu?

Selles bakalaureusetöös keskendutakse Eesti elanike hinnangutele oma majanduslikule olukorrale ja teguritele, mis neid hinnanguid seletavad. Sarnaseid uuringuid on tehtud erinevates riikides, kuid Eesti kontekstis on need vähem levinud, mistõttu on

oluline välja selgitada, millised tegurid mõjutavad eestlaste hinnanguid oma majanduslikule olukorrale ja kuidas need võivad erineda teiste riikide, eelkõige Soome elanike hinnangutest.

Käesolev töö koosneb kahest peamisest osast: teoreetilisest ülevaatest ja andmeanalüüsist, mis mõlemad keskenduvad inimeste hinnangutele oma majandusliku olukorra kohta. Teoreetilises osas antakse ülevaade varasematest uuringutest ja teoreetilistest seisukohtadest, mis selgitavad inimeste hinnanguid oma majanduslikule olukorrale tuues välja erinevaid tegureid, mis neid hinnanguid võivad kujundada. Varasematele uuringutele tuginedes on võimalik senisest veelgi süstematiseeritult välja tuua majanduslikke, sotsiaalseid ja mitmeid subjektiivseid tegureid ning ka heaolu hindamise erinevaid võimalusi, et edaspidi pakkuda välja meetmeid inimeste subjektiivse heaolu parandamiseks. Töö teises osas viiakse läbi empiiriline analüüs Eesti ja Soome andmetel selgitamaks seoseid inimeste hinnangute ning kujundavate tegurite vahel. Töö tulemused võivad anda olulist teavet nii poliitikakujundajatele kui ka teadlastele majandusliku heaolu ja subjektiivse heaolutunde kohta Eestis ning võrreldes Soomega. Lisaks võivad need tulemused aidata paremini mõista inimeste väärtusi ja prioriteete majanduslikus kontekstis ning kujundada tõhusamaid poliitikameetmeid, mis toetavad elanikkonna üldist heaolu ja rahulolu.

1. Inimeste majanduslikku olukorra hindamine

1.1. Subjektiivne majanduslik olukord ja selle hindamise võimalused

Subjektiivne majanduslik olukord on üsna keerukas mõiste, mida mõjutab tugevalt individuaalne demograafiline ja sotsiaalne eripära. Varasemates uuringutes on uuritud seoseid inimeste hinnangute vahel oma majanduslikule seisundile ja selliste tegurite vahel nagu sugu, vanus, perekonnaseis, haridus, ametialane staatus, jõukus, piirkond, tervislik seisund ja religioon. Sageli on raske hinnata nende omaduste otsest mõju, sest need on tavaliselt omavahel seotud, mis võib põhjustada ebatäpsusi ja isegi vigu hindamistulemustes. Seetõttu on varasemate uuringute tulemused sageli ebatäpsed, sest tegurid on üksteist mõjutanud. (Róbert, 2019) Majanduslikku olukorda ise saab hinnata majandusliku heaolu abil. Seega lähtub autor käesolevas töös sellisest mõistest nagu majanduslik heaolu.

Majandusliku heaolu parim määratlus on inimese rahaline turvalisus praegu ja tulevikus. See hõlmab inimese võimet rahuldada oma põhivajadusi, nagu toit, peavarju, tervishoid, transport, haridus, riietus, maksud ja muud eluks vajalikud asjad. See hõlmab ka inimese võimet teha valikuid ning tunda kindlustunnet ja rahulolu seoses isiklike rahaliste vahenditega. Majanduslik heaolu saavutatakse majandusliku õigluse kontekstis, kus tööturud

pakuvad võimalusi kindlustatud tööks, piisavat tasu töö eest ja teatavaid soodustusi. (CSWE, 2016)

Majandusliku määratluse kohaselt peaks kõrgem sissetulek vastama inimeste heaolu kõrgemale tasemele. Selle mõiste alla kuulub majandusteadlaste poolt antud selgitus sissetuleku rollist ja selle seosest inimeste heoluga. Vastavalt kasulikkuse teooriale võib inimene väljendada oma eelistust kaupade suhtes, püüdes valida selle, mille väärtus inimese jaoks on tema vahendite piires maksimaalne. Seega on inimese peamine eesmärk maksimeerida oma kasulikkust oma vahendite piires. Seega on majandusteadlased sageli huvitatud sissetuleku suurendamisest inimese kohta, et parandada tema üldist heaolu ja rahulolu. (Fuentes & Rojas, 2001)

Selleks kasutab töö autor edaspidi sellist mõistet nagu heaolu. See mõiste hõlmab erinevalt majanduslikust heolust mitte ainult võimet olla rahul materiaalsete hüvedega, vaid ka erinevate inimvajaduste rahuldamist, millest mõned on loomupärased. Nii näiteks viitab hea tervise omamine tavalisele healule, samas kui võime tagada endale selline tervis, makstes tervisliku toidu ja spordi eest, kuulub juba majandusliku heaolu alla. Seega koosneb heaolu kolmest asjast, materiaalsetest elutingimustest, mis määravad inimeste võime tarbida ja nende kontrolli ressursside üle. See on majanduslik heaolu. elukvaliteedist, mille määravad mittemateriaalsed omadused, mis kujundavad nende võimalusi ja võimalusi elus, näiteks kultuur. Ja ka nende sotsiaalmajanduslike süsteemide jätkusuutlikkus, kus inimesed elavad ja töötavad, mis omakorda on oluline heaolu säilitamiseks aja jooksul. (OECD, 2013)

Heaolu mõõtmise meetodid on aga iga aastakümnega pidevalt muutunud. Näiteks 1950ndatel aastatel kasutati SKP kasvu inimeste heaolu mõõtmiseks eeldusel, et kui majandus kasvab, siis tööpuudus väheneb. Seega tähendas inimeste heaolu sõna otseses mõttes riigi majanduslikku võimsust. Kuid 60ndatel, mis on määratletud kui põhivajaduste rahuldamine - toit, peavarju ja juurdepääs avalikele hüvedele tööhõive kaudu. 1980ndate alguses nihutasid tööd mitterahalise vaesuse kohta ja "heaolu" mainimine 1980. aasta maailma arenguaruandes arutelu fookuse majanduslikust määratlusest eemale. Selle asemel hakati heaolu iseloomustama kui midagi laiemat, mis hõlmab toitumist, haridust ja tervist. Kuid võlakriis tõrjus ajutiselt kõrvale mittemajanduslikud aspektid, seades taas esikohale majanduskasvu. 1990ndatel tekkis taas huvi mittemajanduslike aspektide vastu, eriti kohandusprogrammide sotsiaalsete mõjude tõttu. See viis majanduslike ja mittemajanduslike aspektide sünteesini heaolu mõõtmisel. Selle aja jooksul loodi ÜRO arenguprogrammi inimarengu aruandes (HDR) uus mõiste "inimareng" ja uus komposiitnäitajate kogum, mida juhib ÜRO arenguprogrammi inimarengu indeks (HDI). (Sumner, 2004)

Tabel 1

Heaolu tähenduse ja mõõtmise areng 1950-1990ndatel aastatel

Periood	Heaolu tähendus	Heaolu mõõtmine
1950. aastatel	Majanduslik heaolu	SKP kasv
1960. aastatel	Majanduslik heaolu	SKP kasv inimese kohta
1970. aastatel	Põhivajadused	SKP kasv elaniku kohta + põhikaubad
1980. aastatel	Majanduslik heaolu	SKP elaniku kohta, kuid mitterahaliste tegurite suurenemine
1990. aastatel	Inimese areng	Inimareng ja jätkusuutlikkus

Allikas: Sumner, A. (2004). Economic well-being and non-economic well-being: A review of the meaning and measurement of poverty.

Mõistmiseks on oluline, et heaolu mõõtmine hõlmab nii kognitiivseid kui ka emotsionaalseid aspekte. Kognitiivsed aspektid keskenduvad üldisele eluga rahulolule, samas kui emotsionaalsed aspektid käsitlevad igapäevaseid emotsioone. Kõrge subjektiivse heaolu tasemega inimene tunneb rõõmu, rahulolu ja üldist heaolu ning tunneb, et tema elu on mõtestatud ja väärtuslik. Heaolu mõõtmisel küsitakse kognitiivsete aspektide puhul tavaliselt eluga seotud rahulolu ja emotsionaalsete aspektide osas hinnatakse igapäevaseid emotsioone. Need kaks aspekti on tavaliselt tihedalt seotud, kuid tegurid, millest need koosnevad, võivad olla väga erinevad. Näiteks on eluga rahulolu tugevamalt seotud majandusliku heaolu näitajatega, nagu sissetulek, samas kui positiivsed emotsioonid on tugevamalt seotud psühholoogilise heaolu näitajatega, nagu tugevad sotsiaalsed võrgustikud. (Gardiner, Lee, Baranski, et al., 2023)

Mitmemõõtmelised konstruktsioonid hõlmavad olukordi, mis koosnevad mitmest erinevast aspektist. Näiteks subjektiivse heaolu mõõtmiseks ei ole soovitatav kasutada ühepunktilisi või ühemõõtmelisi näitajaid, kuna psühhomeetriselised uuringud, ehk inimeste erinevate omaduste, sealhulgas psühholoogiliste tunnuste, teadmiste, pädevuste, oskuste jne hindamine, on näidanud nende ebausaldusväärset võrreldes mitmemõõtmeliste skaaladega. On oluline, et subjektiivset heaolu mõõtvate instrumentidega hinnatakse nii negatiivseid (nt rahalised raskused, võlad) kui ka positiivseid aspekte (nt rahaline rahulolu, elurõõm). (Cardoso, Markus, Machado, Guilherme, 2023)

Seega mitmemõõtmelised konstruktsioonid annavad ainulaadse võimaluse võtta arvesse subjektiivset majanduslikku heaolu kujundavate tegurite mitmekesisust. Selline

lähenemine võimaldab täpsemalt kajastada inimeste majandusliku heaolu erinevaid aspekte, nii positiivseid kui ka negatiivseid.

Majanduslik heaolu on kõige tugevam elu üldhinnangu ennustaja ning seos rahalise rahulolu ja subjektiivse heaolu vahel näib olevat tugevam kõrge sissetulekuga riikides, nii et rikkad inimesed või kodanikud, kes elavad tugevama majandusega riikides, kipuvad olema õnnelikumad kui vaesed inimesed (Howell & Howell, 2008). Sellest hoolimata ei pruugi üksikisiku sissetuleku suurenemine tuua kaasa õnne, eriti materialistlike inimeste puhul. Sissetulek võib suurendada subjektiivset heaolu peamiselt madala sissetulekuga isikute puhul, kuni nende põhivajadused on rahuldatud. Seejärel ei avalda sissetuleku suurenemine olulist mõju subjektiivsele heaolule, eriti kui materiaalsed soovid suurenevad. Samuti on inimestel, kes on võlgades (nt laenude või viivisarvete tõttu), pigem negatiivsemad tunded ja nad teatavad kehvemast füüsilisest tervisest kui inimesed, kes suudavad iga kuu säästa ja investeerida. On püstitatud hüpotees, et sama rahalise tasemega inimesed (st objektiivsed mõõdikud) võivad näidata erinevat rahalist taset (st subjektiivsed mõõdikud) sõltuvalt nende võrdluspunktidest (nt materialistlikud ootused, võrdlused eakaaslastega. Teisisõnu, finantsilise heaolu ja subjektiivse heaolu mõõtmise erinevused võivad esineda ühe ja sama riigi ja sotsiaalse klassi piires sõltuvalt individuaalsetest subjektiivsetest teguritest. (Cardoso, Markus, Machado, Guilherme, 2023)

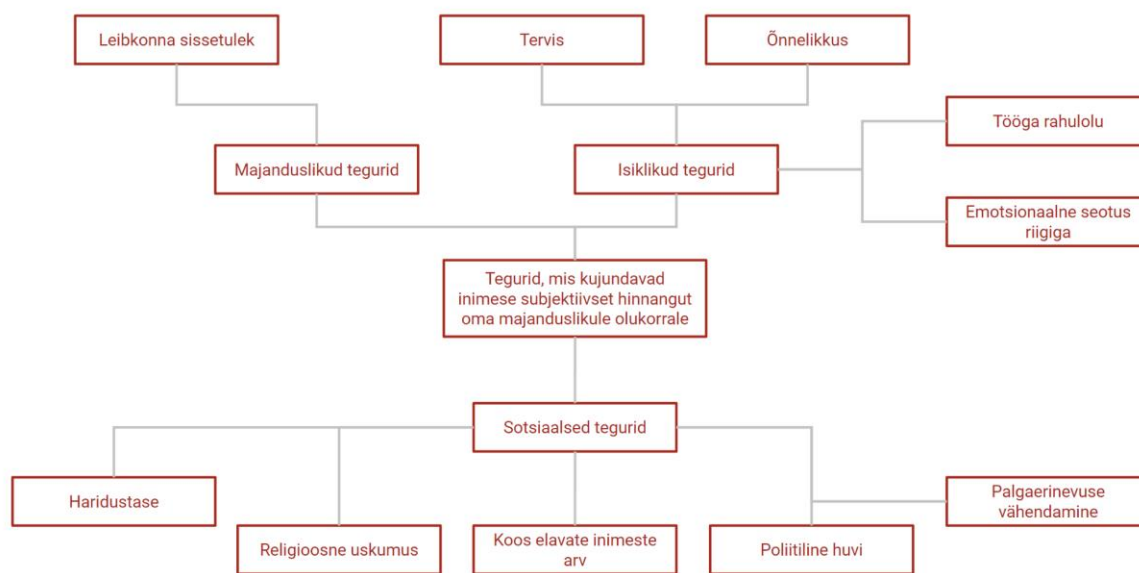
Seega, puudutades inimese subjektiivse majandusliku heaolu mõõtmise teemat, on oluline rõhutada, et see valdkond ei lõpe ainult majandusliku komponendiga, vaid hõlmab ka laiaulatuslikult inimese iseloomu, tema kogemusi ja muid aspekte, kusjuures kahtlemata mängib olulist rolli ka materiaalne roll. Kuid subjektiivne tajumine ei puuduta ainult numbreid, vaid ka seda, kuidas inimene näeb ennast võrreldes teistega. Seetõttu on majandusliku heaolu hindamisel vaja hõlmata üsna suurt spektrit tema elueast.

1.2. Tegurid, mis kujundavad inimese hinnangut oma majanduslikule olukorrale

Käesolevas bakalaureusetöös keskendub autor inimese majandusliku olukorra subjektiivse hinnangu ja seda hinnangut mõjutavate tegurite vahelise seose leidmisele. Majanduslikud tegurid ei ole ainsad, mis kujundavad majandusliku olukorra subjektiivset hinnangut.

Kooskõlas varasemate uuringutega tuleks analüüsis lisaks majanduslikele teguritele kasutada ka sotsiaal-personaalseid tegureid. Seega koostati varasemate uuringute põhjal graafik, mis näitab autori poolt valitud tegureid (Joonis 1). Samuti valis autor välja kaks tegurit, mis peaksid selgitama ka seda, kuidas inimesed oma majanduslikku heaolu hindavad.

Esiteks emotsionaalne seotus riigiga, mis erineb varasematest uuringutest selle poolest, et see ei ole patriotism täies ulatuses. Ja ka isiklik-sotsiaalne tegur, mis peaks kajastama inimese majanduslikku heaolu, mis tuleneb tema valikust demokraatias. Täpsemalt, kas ta peab oluliseks palgalõhe vähendamist või mitte.

Joonis 1. Majandusliku heaolu subjektiivset hindamist mõjutavad tegurid

Allikas: Autori poolt koostatud tabel tuginedes (Dirzyte, Nygaard, Rakauskene, 2014), (Jin & Liu, 2023), (Fry, 2023), (Frey & Stutzer, 2005), (Noguchi, 2023), (Sindermann, Kannen, & Montag, 2023), (Ali & Khan, 2023), (Li & Lu, 2009), (Zhai et al., 2010), (Fidan, 2023) (millistele allikatele)

Jooniselt 1 on näha, et töö autor jagas majanduslikku heaolu mõjutavad tegurid 3 rühma: majanduslikud, sotsiaalsed ja isiklikud tegurid, millised peaksid olema seotud majandusliku heaolu subjektiivse hinnanguga. "Majanduslikud tegurid" on seotud inimese rahalise olukorraga tema elus. Need tegurid mõjutavad otseselt rahalist heaolu ja annavad ülevaate tema majanduslikust olukorrast. "Sotsiaalsed tegurid" hõlmavad mitmesuguseid aspekte, mis on seotud ühiskonna mõjuga inimese majanduslikule positsioonile. Need tegurid mõjutavad seda, kuidas inimene suhtub ühiskonda ja kuidas see ühiskond mõjutab tema majanduslikku heaolu. "Isiklikud tegurid" on seotud individuaalsete kogemuste ja isiksusega ning mõjutavad otseselt nii majanduslikku olukorda. Need tegurid määravad, kuidas üksikisik

kujundab oma suhteid raha, töö ja ühiskonnaga, ning kuidas tema isikuomadused võivad mõjutada majanduslikke otsuseid või nende hindamist.

Majanduslikud tegurid

Sissetulekute taseme ja subjektiivse heaolu vahel on seos, mis näitab positiivset korrelatsiooni nende muutujate vahel. Kõrgem sissetulekutase on seotud eluga rahulolu suurenemisega ja suurema subjektiivse õnne tunnetusega, mis mõjutab otseselt majandusliku heaolu hindamist. Samuti suurendab kõrgem sissetulekute tase inimese positiivsete emotsioonide esinemise sagedust, samas kui madalama sissetulekute tasemega inimesed on suurema tõenäosusega negatiivses emotsionaalses seisundis. Need tulemused võivad viidata sissetuleku taseme tähtsusele üldise eluga rahulolu ja psühholoogilise heaolu seisukohalt. (Dirzyte, Nygaard, Rakauskiene, 2014)

Sotsiaalsed tegurid

Kõrgema haridustasemega inimesed kipuvad olema majanduslikult edukamad, eriti need, kes on vähem õppimisresistentid. Eriti huvitav on see, et inimesed, kes on rohkem valmis õppima, teenivad hiljem elus suuremaid palku, mis võib tahtmatult suurendada sissetulekute ebavõrdsust. Teisisõnu, haridus tõstab sissetulekute taset, kuid need eelised on suuremad nende puhul, kes on rohkem valmis täiendavat haridust omandama. (Jin & Liu, 2023) Nii näitab haridus mitte ainult inimese teadmisi, vaid ka tema õppimisvõimet, mis on oluline isiklik tegur. Kuid me ei tohiks unustada, et ka sotsiaalsete erinevuste tõttu ei saa kõik kõrgharidust omandada.

Religioon mõjutab seda, kuidas me tajume ümbritsevat maailma. Religioon on inimese moraali üks olulisemaid allikaid (Fathallah, Sidani, & Khalil, 2020). Seega pakuvad kirikud sotsiaalseid ressursse, mis muudavad inimese tundeid ja hinnanguid oma elule. Sellest tulenev "sotsiaalne kapital", teisisõnu vaimne kapital, avaldab enamasti positiivset mõju subjektiivsele heaolule sotsiaalmajanduslikes valdkondades. Sotsiaalne kapital ise on mõiste, mis kirjeldab sotsiaalsete sidemete ja võrgustike kaudu üksikisikutele kättesaadavate ressursside kogumit. Nende ressursside hulka kuuluvad usaldus, vastastikune abi, teave, toetus ja muud soodsad sotsiaalsed suhted. Sotsiaalset kapitali saab kasutada sotsiaalse staatuse saavutamiseks või säilitamiseks. Heaolu kontekstis mängib sotsiaalne kapital olulist rolli. Uuringud näitavad, et tugevate sotsiaalsete sidemete ja suhtluse olemasolu kogukonnas võib avaldada positiivset mõju heaolule. Oluline on märkida, et kuigi sotsiaalset kapitali võib kasutada sotsiaalse staatuse suurendamiseks ja eliitvõrgustike loomiseks, võib see soodustada

ka kaasavamaid ja toetavamaid kogukondi. (Fry, 2023) Samuti tasub märkida, et religioon on tihedalt seotud kultuuriga, sest ilma ühe ilma ei saa olla teist (Beyers, 2017). See omakorda võimaldab meil näha, kuidas "erineva kultuuriga" inimesed, st usklikud ja mitteusklikud, hindavad oma majanduslikku heaolu. Samuti on religioon uuringute kohaselt tihedalt seotud inimese identiteedi kujunemisega (Oppong, 2013).

Abielu tähendab, et inimesed astuvad pikaajalisse suhtesse, mis on kindlalt pühendunud vastastikku kasulikule vahetusele. See ei tähenda, et abielu ainus eesmärk on sissetulekute suurendamine, kuid abieluga kaasnevad ka muud eelised, mis mõjutavad mõlemaid vastloodud perekonna liikmeid. Neid eeliseid on uuritud psühholoogias, sotsioloogias ja epidemioloogias. Varasemad uuringud on näidanud, et kui võrrelda abielus ja vallalised inimesed, on esimestel rohkem arenenud füüsiline ja psühholoogiline tervis, näiteks vähem alkoholi või narkootikumide tarvitamist ja nad on vähem depressioonis, ning nad elavad ka kauem kui vallalised. (Frey & Stutzer, 2005).

Samas on pere suurenemine laste tõttu negatiivsemalt mõjutanud inimese subjektiivset hinnangut, kuid sellel on ka omad eelised. Varasemad uuringud on näidanud, et laste olemasolu peres on seotud madalama heaolu tasemega, kuid on ka tõendeid, et vanemluse ja vanemate heaolu vahel on positiivne seos võrreldes mittevanematega ning igapäevaste vanemlike tegevuste seos positiivsete tunnetega. Samuti väidavad teadlased, et vallalised inimesed suhtlevad teistega rohkem sotsiaalselt kui need, kes on abielus. Üksikisikutel on tavaliselt rohkem vabadust oma igapäevarutiinis ja neil on aega suhelda teistega, et rahuldada oma kuuluvusvajadust. Seega võivad abieluliku seisundi ja heaolu vahelist seost modereerida mitmed tegurid. (Noguchi, 2023)

Demokraatia kui poliitiline süsteem põhineb sellest, et kõik kodanikud või nende esindajad osalevad riigi elu puudutavate otsuste tegemisel. Põhiidee seisneb selles, et igal kodanikul on õigus väljendada oma seisukohti, hääletades valimistel või osaledes muudes avalikkuse osalemise vormides. Kõigi kodanike osalemine demokraatlikus protsessis annab arvamuste ja seisukohtade mitmekesisuse. See loob terviklikuma pildi praegu riigis elavate kodanike vajadustest ja huvidest. (Savoie, 2019) Isiklikud emotsionaalsed tunnused mõjutavad oluliselt inimese poliitilisi hoiakuid ja valikuid. Sellised emotsioonid nagu hirm, viha ja kurbus võivad mõjutada poliitiliste sündmuste tajumist ja poliitiliste eelistuste kujunemist. (Sindermann, Kannen, & Montag, 2023) Samamoodi ei mõjuta emotsioonid mitte ainult teabe valimist ja hindamist poliitikas, vaid ka teistes meie eluvaldkondades. Ka demokraatlikes ühiskondades, kus kodanikele antakse võimalus vabalt oma arvamust

avaldada ja osaleda otsuste tegemisel, luuakse tingimused jätkusuutlikuks ja dünaamiliseks majandusarenguks. (Rodrik, 2000)

Poliitilised eelistused sõltuvad paljudest põhjustest, kas inimene on rikas või vaene, noor või vana, põliselanik või mitte jne (Leigh, 2005, lk. 265). Neid eelistusi kujundavad nii elukogemus kui ka inimese heaolu. Kuid kas nende arusaamad demokraatiast võivad mõjutada nende majanduslikku heaolu. Seega oletab töö autor, et inimese hinnang, kas riik peaks vähendama sissetulekute erinevusi, võib näidata tema tundeid sotsiaalse õigluse ja tuleviku kindlustunde suhtes ning võib mõjutada ka tema enda arusaamu oma majanduslikust positsioonist ühiskonnas.

Isiklikud tegurid

Varasemad uuringud on samuti näidanud, et kõrgema inimkapitali tasemega inimesed saavad kiiresti juurdepääsu väärtuslikumale sotsiaalmajanduslikule ja poliitilisele teabele, et saada tööga seotud eeliseid, sealhulgas seoses ametivaliku või sotsiaalsete hüvedega. Üks inimkapitali tegur on inimese tervis. Hea füüsilise ja vaimse tervisega inimesed on oma tööelus sageli edukamad. Näiteks halvad terviseseisundid, nagu rasvumine, on oluline tegur, mis eemaldab inimesi tööjõust. See rõhutab, kui oluline on võimaldada juurdepääsu tervislikele eluviisidele, mis parandavad sotsiaalset heaolu ja individuaalset edu. (Ali & Khan, 2023)

Õnnelikkus on oluline elanike käitumise määraja. Õnn tekitab intelligentsust ja elujõudu, mis omakorda suurendab tootlikkust, samas kui kurbus põhjustab apaatiat ja tegevusetust, mis omakorda vähendab individuaalset tootlikkust. Juba ammu arvatakse, et suurem sissetulek suurendab õnne, kuid seos majanduskasvu ja õnne vahel ei ole nii selge. Majanduskasv, millega võib kaasneda liigne konkurents, saaste, materialism ja sotsiaalne ärevus, ei pruugi viia õnne suurenemiseni, kuid samas on tõestatud, et sissetulekute tase mõjutab inimese enesetunnet. Kuid varasemad uuringud on näidanud, et riikides, kus on kõrgem õnnelikkuse tase, on kiirem majanduskasv. Õnnelikkus soodustab investeringuid ja suurendab oodatavat eluiga, mis võimaldab majanduselu kasvada. (Li & Lu, 2009) Kuid õnn on ikkagi emotsioon ja tal on oma vastand kurbuse näol. Kas see tähendab, et oma majandusliku heaolu positiivsemaks hindamiseks peaks inimene olema kogu aeg õnnelik? Või ei ole see tegur tegelikult nii oluline, kui hinnatakse näiteks 4- või enamaliikmelise pere majanduslikku heaolu? Sellisel juhul mõjutab ju just pere või tööga rahulolu seda, kuidas inimene end igapäevaselt tunneb.

Teatud eluaspektid mängivad olulist rolli subjektiivse heaolu kujunemisel, eelkõige selle peamised mõõtmed - õnnelikkus ja eluga rahulolu, seega on tööga rahulolu tase üks üldist subjektiivset heaolu mõjutavatest teguritest (Cannas et al., 2019). Tööga rahulolu ise on määratletud kui meeldiv või positiivne emotsionaalne seisund, mis tuleneb töö või töökogemuse väärtustamisest. On oletatud, et inimeste positiivne suhtumine töösse võib kanduda üle elule või vastupidi. (Zhai et al., 2010) Sellisel juhul on tööga rahulolu paljude tegurite kompleks, mis näitab, kas inimene on valmis oma töökohale minema ja kas ta on oma töökohavalikuga rahul. Nende hulka kuulub inimese suhtumine töö sisusse, st kas tööülesanded on tema jaoks huvitavad, töökoormus töö, kas ülesanded on liiga rasked ja tekitavad stressi, kas palk on piisav, et sellest oleks võimalik toime tulla, ja kas tegemist on meeskonnaga, milles inimene saab end kindlalt tunda.

Nagu varem mainitud, on emotsioonid üks peamisi asju, mis mõjutavad meie heaolu tunnetamist (Goggin et al., 2017). Seega mõjutab varasemate uuringute kohaselt sisserändajate emotsionaalne seotus riigiga nende heaolu (Nghiêm-Phú, 2016, lk. 340). Töö autor soovib seevastu testida, kas emotsionaalne seotus riigiga, mitte ainult sisserändajate, vaid ka kohalike elanike puhul, mõjutab nende heaolu hindamisel. Kuna see tegur võib mõjutada paljusid asju, näiteks osalemist avalikus elus, mõju riigi majanduslikule ja poliitilisele olukorrale. Kuid antud juhul peame selgitama, et emotsionaalne side riigiga ei ole patriotism. Patriotism ise ei ole ainult tunnetatud side riigi vastu, patriotism läheb sellest kaugemale, inimene ei tunne mitte ainult armastust oma riigi vastu, vaid on valmis tegutsema selle riigi huvides. Varasemad uuringud tõestasid positiivset seost patriotismi ja heaolu vahel.(Fidan, 2023) Käesoleva töö autor soovib kontrollida tegurit, mis on patriotismiga tihedalt seotud, vaid erinev, näiteks võib inimene, kes on emotsionaalselt seotud riigiga, tulevikus lahkuda sellest riigist, kui selles riigis tekivad kriisiolukorrad.

Need tegurid peaksid enamasti hõlmama nii üksikisiku isiklikku elu kui ka tema tööalast osa. Sel viisil suudab töö autor hõlmata üsna palju tegureid, mis omakorda võivad tegelikult mõjutada majandusliku heaolu hindamist või ei pruugi olla nii olulised. Nii saab autor välja selgitada, millised tegurid mõjutavad selliseid lähedasi riike nagu Eesti ja Soome.

2. Inimeste hinnangud majanduslikule olukorrale Eesti ja Soome riikide näidetel

2.1. Andmed ja metoodika

Käesolevas peatükis tutvustab autor andmete analüüsi, andes ülevaate metoodikast ja kasutatud andmestikust. Autor valis kvantitatiivse lähenemisviisi ja kasutas analüüside

tegemiseks statistikapaketti R-studio. Saadud tulemused on esitatud lõputöö lisades ja viidatud vastavalt.

Töös kasutatud andmestik koosneb ESS (European Social Survey) 3.1. väljaande andmestikust, mis hõlmab selliseid tegureid nagu: subjektiivne hinnang perekonna sissetulekule, leibkonnaliikmete arv, haridustase, usuline kuuluvus, kirglik kuuluvus poliitikasse, tööga rahulolu, õnnelikkuse skoor, subjektiivne tervise skoor, subjektiivne hinnang demokraatia kohta, ehk kas valitsus võtab meetmeid sissetulekute erinevuse vähendamiseks ja emotsionaalne seos riigiga. Andmed hõlmavad ajavahemikku 2020. aasta septembrist kuni 2022. aasta augustini.

Tabel 2

Töös kasutatud andmeid

Muutuja	Määratlus	Töös kasutatav kodeering
Y - Hincfel	Subjektiivne hinnang perekonna sissetulekule, ehk kas majandusliku heaolu tunne on rahuldatud.	1- väga raske elada - 4 mugavalt elada
X ₁ - polintr	Kui huvitatud on isik poliitikast	1 üldse mitte huvitatud - 4 väga huvitatud
X ₂ - hhmmb	Ühes majas elavate inimeste arv	1 - 11
X ₃ - hinctnta	Leibkonna kogu netosissetulek, kõik allikad. Isikud on järjestatud nende sissetuleku järjekorras ja jagatud kümnesse rühma (netosissetuleku detšiilid).	1 Madalaima sissetulekuga rühm - 10 Kõrgeima sissetulekuga rühm
X ₄ - stfmjob	Tööga rahulolu subjektiivne hinnang	0 rahulolematu - 10 väga rahul
X ₅ - health	Subjektiivne üldine tervislik seisund	1 äärmiselt halb - 5 väga hea
X ₆ - happy	Subjektiivne üldine õnnelikkus	0 õnnetu - 10 väga õnnelik
X ₇ - grdfinc	Subjektiivne hinnang demokraatia kohta: kas	0 ei ole üldse oluline demokraatia seisukohalt - 10

	valitsus võtab meetmeid sissetulekute erinevuste vähendamiseks	väga oluline
X8 - atchctr	Kui emotsionaalselt on riigiga seotud	0 - ei ole üldse emotsionaalselt seotud - 10 väga emotsionaalselt seotud
D1 - rlgblg	Kuulumine konkreetsele religiooni või usutunnistusse	1 - kuulub 2 - ei kuulu
D2 - edulv1b	Haridustase, kas omandatud põhi-, kesk- või kõrgharidus.	1 - Madalaim 2 - Keskmine 3 - Kõrgeim

Allikas: Allikas: Autori poolt ESSi andmebaasi põhjal koostatud tabel. Euroopa

Sotsiaaluuring (ESS) Andmebaas. Saadaval: <https://www.europeansocialsurvey.org/data/>

Regressioonanalüüs on statistiline meetod, mis võimaldab uurida muutujate vahelisi seoseid ja ennustada sõltuva muutuja väärtusi sõltumatute muutujate põhjal. Käesolevas töös kasutatakse regressioonanalüüsi, et analüüsida tegureid, mis mõjutavad hinnangut oma majanduslikule heaolule. Analüüs algab sõltuva muutuja vaatlemisega, mida käsitletakse kui "tundeid leibkonna sissetuleku kohta". Seejärel valitakse seletavad ehk sõltumatud muutujad, mis eeldatavasti mõjutavad seda erinevust. See muutuja võib sõltuda nii üksikisiku isiklikest omadustest kui ka majanduslikust komponendist. Selline lähenemisviis võimaldab meil tuvastada erinevate tegurite mõju majandusliku heaolu skoorile ja hinnata nende panuse ulatust. Regressioonanalüüs annab statistilise aluse järelduste tegemiseks muutujate vaheliste seoste kohta ja võib olla kasulik soovitude sõnastamisel heaolu tunde suurendamiseks tuvastatud tegurite alusel.

Regressioonanalüüsil võib esineda mitmeid probleeme, mis võivad mõjutada regressioonimudeli täpsust. Esiteks, kui andmed on majandusprotsesse iseloomustavate näitajate vahel mittelineaarses seoses ja seda tuleks analüüsida arvesse võtta, sest see võib lineaarse regressiooni kasutamine viia ebatäpsete tulemusteni. Teiseks võivad tekkida probleemid tegurite vahelise tugeva korrelatsiooni tõttu, mis viib multikollineaarsuse tekkimiseni. See võib viia ebatäpse mudelini ja raskendada iga teguri mõju analüüsimist. Samuti heteroskedastiivsus ehk prognoosivigade ebahütlane jaotumine. See võib põhjustada moonutusi mudeli hinnangutes ja statistikas. Töö läbiviimisel on oluline neid aspekte arvesse võtta, et parandada regressioonanalüüsi täpsust.

Ökonomeetrilise mudeli üldkuju on:

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_{1i} + \beta_2 X_{2i} + \dots + \beta_k X_{ki} + u_i, \text{ kus:}$$

Y_i – sõltuv muutuja,

X_{ni} – sõltumatud muutujad,

β_n – parameetri hinnangud,

u_i – vealiige.

2.2. Inimeste sotsiaalmajanduslik olukord Eesti Vabariigis ja Soome Vabariigis

Eesti ja Soome on läbi ajaloo olnud kultuuriliselt, poliitiliselt ja majanduslikult sarnased. Tänapäeval aga võrreldakse Soomet Skandinaavia riikidega, Eestit aga post-nõukogude riikidega. Kuid enne Eesti okupeerimist olid Soome ja Eesti poliitiliselt väga sarnased ja ka majanduslik areng oli samal tasemel. Pärast taasiseseisvumist on Eesti viinud läbi mitmeid reforme, muutudes parlamentaarseks demokraatiaks, avades taas rahvusvahelise kaubanduse ja võimaldades juurdepääsu välisinvestoritele. Aastaks 2004 ei olnud nõukogude süsteemist peaaegu mingeid jälgi jäänud. (Bocharnikova, 2021)

1. mail 2004 said Balti riigid - Leedu, Läti ja Eesti - Euroopa Liidu (EL) liikmeks. Pärast ühinemist on EL teinud nende kolme riigiga koostööd, et saavutada piirkondlikud arengueesmärgid ühtse arengupiirkonnana. Varasem ajalooline kogemus on sundinud neid riike kohanema poliitiliste reformidega ning otsima võimalusi maailmamajandusele järele jõudmiseks ja majandusarengu eesmärkide saavutamiseks. (Demirelişiçi & Juknevičienė, 2019) Seega on Eesti oma 30 aasta jooksul ostujõu poolest Soomele peaaegu järele jõudnud, 22 protsendilt Soomele 1992. aastal 83 protsendini 2018. aastal (Bocharnikova, 2021).

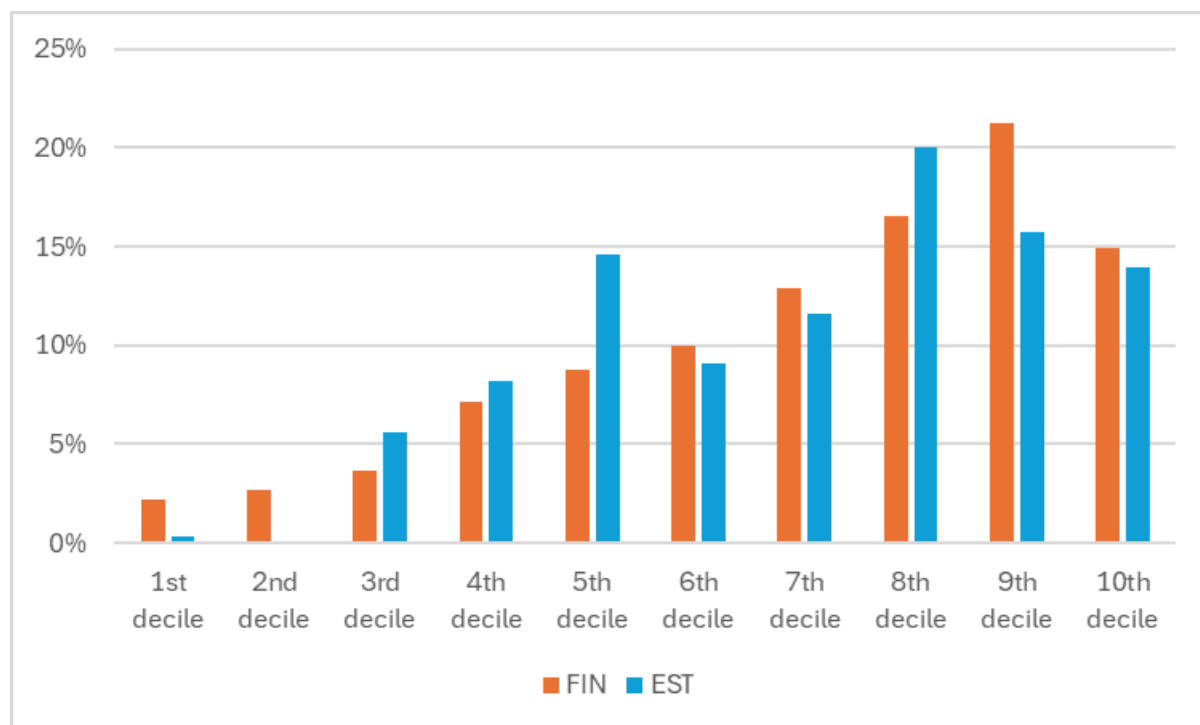
Tabel 3

SKP inimese kohta 2020. aastal Eestis ja Soomes eurodes

Riik	SKP per capita (eur)
Eesti Vabariik	20,624
Soome Vabariik	43,084

Allikas: Focuseconomics andmebaasist andmed (<https://www.focus-economics.com/about-us/>)

Üks peamisi näitajaid, mis kajastab nende majanduslikke erinevusi, on SKP inimese kohta. 2020. aastal oli Eesti SKP per capita 20,624 eurot, samas kui Soomes oli see 43,084 eurot (FOCUSECONOMICS, 2024). See näitab olulist erinevust majanduslikus heaolus kahe riigi vahel. Eesti madalam SKP per capita võib osaliselt tuleneda riigi väiksemast majanduslikust mahust ja vähem arenenud majandusstruktuurist võrreldes Soomega.

Joonis 2. Sissetulekute jagunemine detiilide kaupa 2020. aastal Eestis ja Soomes võrreldes Euroopa Liiduga

Allikas: Autori poolt ESSi redigeeritud andmebaasi põhjal koostatud tabel. Euroopa Sotsiaaluuring (ESS) Andmebaas. Saadaval: <https://www.europeansocialsurvey.org/data/>

Eesti ja Soome sissetulekute jaotuse järgi, mis on kooskõlas enamiku Euroopa Liidu riikidega, kehtib järgmine: Soomes on keskmine sissetulekute tase kõrgem, mis on näha joonisel 2. Andmed on esitatud protsentides. Osalejate arv pärast andmete redigeerimist on Soomes 823 ja Eestis 954.

Tabel 4

Usklike inimeste protsentuaalne arv Eestis ja Soomes 2020. aastal

Riik	Usklike inimeste arv (%)
Eesti Vabariik	29%
Soome Vabariik	70.1%

Allikas: 2020 Report on International Religious Freedom: Finland and Estonia (U.S Department of State, 2021)

Soomes on usklike kodanike osakaal võrreldes Eestiga oluliselt suurem. 2020. aasta andmetel määratleb end usklikuks umbes 70,1 protsenti soomlastest, samas kui Eestis on see näitaja vaid 29 protsenti kogu elanikkonnast.

Tabel 5

Õnnelikkuse index 2020. aastal Eestis ja Soomes

Riik	Index
Eesti Vabariik	7.809
Soome Vabariik	6.022

Allikas: World Happiness report 2020 (Helliwell et al., 2020)

Vaatamata kultuurilisele, majanduslikule ja poliitilisele sarnasusele ning Eesti kiirele majanduskasvule on Soome ja Eesti siiski väga erinevad. Soome on tuntud kui maailma kõige õnnelikum riik, samas kui Eesti ei ole isegi 20 parema hulgas. (Tenhunen, 2020) 2020. aastal oli Eesti õnneindeks 6.022, samas kui Soome oma oli 7.809 (Helliwell et al., 2020). See näitab, et Eesti elanikud hindasid oma üldist õnnetunnet madalamalt võrreldes Soomega. Neid näitajaid mõõdetakse, kasutades SKTd inimese kohta, oodatavat eluiga ja kindlaksmääratud uuringut, mis käsitleb sotsiaalse toetuse, valikuvabaduse, inimliku suuremeelsuse ja valitsuse korrupsiooni teemasid (Andersson, 2022).

2.3. Inimeste andmete kirjeldav statistika

Tabel 6

Eesti sõltumatute muutujate keskmised näitajad

	Miinumum	Maksimum	Keskmine	Standardhälve
Poliitiline huvi	1	4	2,590	0,773
Ühes majas elavate inimeste arv	1	11	2,705	1,347
Leibkonna kogu netosissetulek (sissetuleku detsiild)	1	10	7,017	2,176
Tööga rahulolu subjektiivne hinnang	0	10	7,827	1,749
Subjektiivne üldine tervislik seisund	1	5	2,223	0,757
Subjektiivne üldine õnnelikkus	2	10	7,757	1,465
Subjektiivne hinnang demokraatia kohta	0	10	7,363	2,323
Emotsionaalne seos riigiga	0	10	8,199	1,995

Allikas: Autori poolt ESSi andmebaasi põhjal koostatud tabel. Euroopa Sotsiaaluuring (ESS)

Andmebaas. Saadaval: <https://www.europeansocialsurvey.org/data/>

Valimi maht N = 954

Tabel 7

Soome sõltumatute muutujate keskmised näitajad

	Miinumum	Maksimum	Keskmine	Standardhälve
Poliitiline huvi	1	4	2,349	0,744

Ühes majas elavate inimeste arv	1	7	2,513	1,294
Leibkonna kogu netosissetulek (sissetuleku detšiild)	1	10	7,139	2,341
Tööga rahulolu subjektiivne hinnang	1	10	7,945	1,565
Subjektiivne üldine tervislik seisund	1	5	1,984	0,714
Subjektiivne üldine õnnelikkus	1	10	8,260	1,303
Subjektiivne hinnang demokraatia kohta	0	10	7,298	2,198
Emotsionaalne seos riigiga	1	10	8,575	1,484

Valimi maht N = 823

Allikas: Allikas: Autori poolt ESSi andmebaasi põhjal koostatud tabel. Euroopa

Sotsiaaluuring (ESS) Andmebaas. Saadaval: <https://www.europeansocialsurvey.org/data/>

Tabelites 6 ja 7 esitatud statistika põhjal võib juba praegu öelda, et inimeste subjektiivne hinnang oma sotsiaalmajanduslikule olukorrale on Eestis ja Soomes enamasti ühesugune. Seega on mõlemad riigid poliitilise huvi osas samal tasemel, kuigi keskmine näitaja on Eestis veidi kõrgem. Huvi poliitika vastu on Eestis keskmiselt 9,3% kõrgem kui Soomes. Kodumajapidamiste netosissetulek näitab, et inimeste jaotumine sissetuleku järgi võrreldes Euroopa Liidu keskmisega ei erine nii palju, kuid Eestis on näitaja natukene väiksem. Kuid tuleb märkida, et SKP tase inimese kohta on erinev. Aastal 2020 oli SKP ühe inimese kohta Soomes 43,084 eurot, Eestis aga 20,624 eurot (FOCUSECONOMICS, 2024). Mis puudutab subjektiivset hinnangut tööga rahulolule, siis see näitaja on Soomes keskmiselt veidi kõrgem 1,48% võrra. Üks olulisemaid erinevusi, mis on kõige silmatorkavam, on erinevus Eesti ja Soome elanike subjektiivse hinnangu vahel õnnelikkusele. Vaatamata

sellele, et erinevus on kohe märgatav, on Soome keskmine näitaja vaid 6,09% kõrgem. Samuti usuvad mõlema riigi elanikud, et demokraatia üks peamisi elemente on võidelda elanikkonna sissetulekute ebavõrdsuse vastu. Eestis on keskmine näitaja veidi kõrgem, 0,89% võrra. Kummalisel kombel on aga kõige erinevam keskmine inimese hinnang oma tervisele. Eestis on keskmine tervisenäitaja 12% kõrgem kui Soomes. Ja viimane näitaja on riigiga seotus. See näitaja on Soomes keskmiselt 4,39% kõrgem kui Eestis.

Seega võime juba praegu teha mõningaid järeldusi Eesti ja Soome vaheliste erinevuste kohta. Esiteks oli SKP inimese kohta Soomes 2020. aasta seisuga veidi rohkem kui kaks korda suurem kui Eestis. Teiseks olid sellised näitajad nagu huvi poliitika vastu, võitlus palgalõhega ja eriti tervis Eestis kõrgemad kui Soomes. Kolmandaks võib siinkohal järeldada, et õnnelikkuse ja patriotismiga seotud näitajad, mis väljenduvad riigiga seotuses, on keskmiselt kõrgemad kui Eestis.

Lineaarse regressioonanalüüsi jaoks on oluline, et tunnused oleksid omavahel seotud, samas ei tohi kasutatavad sõltumatud tunnused omavahel liiga tugevas seoses olla. Korrelatsioon tõlgendab tunnuste seoseid ja nende tugevusest.

Tabel 8

Tegurite omavaheline sõltuvus Eesti elanike hinnangutes sotsiaalmajanduslikule olukorrale aastal 2020

	Sisse tulek. Hinn ang	Poliit ikas	Harid ustas e	Inim. arv	Neto sisset ulek	Töög a rahul olu	Õnne likus	Tervi s	Dem okraa tia	Riik	Relig ioon
Sisse tulek. Hinn ang	1										
Poliit ikas	0.13	1									
Harid ustas e	0.24	0.27	1								
Inim. arv	0.01	-0.03	-0.01	1							

Neto sissetulek	0.41	0.13	0.28	0.41	1						
Tööga rahulolu	0.17	0.04	0.08	0.06	0.11	1					
Õnnelikus	0.27	0.04	0.1	0.12	0.22	0.27	1				
Tervis	0.27	0.01	0.1	0.14	0.28	0.13	0.3	1			
Demokraatia	-0.11	-0.09	-0.1	-0.11	-0.16	-0.02	-0.05	-0.1	1		
Riik	0.01	0.17	0.1	0	0.02	0.12	0.16	0	0.01	1	
Religioon	0.06	0.003	-0.03	-0.02	0.07	0.02	0	0.1	-0.5	-0.04	1

Allikas: Autori poolt ESSi andmebaasi põhjal koostatud tabel. Euroopa Sotsiaaluuring (ESS) Andmebaas. Saadaval: <https://www.europeansocialsurvey.org/data/>

Analüüsid seda korrelatsioonitabelit, saame teha mitmeid olulisi järeldusi seoses Eesti kodanike hinnangutega oma majanduslikule olukorrale. Esiteks, sissetuleku tase on üks olulisi tegureid, mis mõjutab majanduslikku hinnangut heaolule. See on ootuspärane, sest suurem sissetulek võib viidata parematele majanduslikele tingimustele ja suuremale heaolule. Teiseks on ka haridustase oluline tegur, mis on seotud inimese heaoluga. Seega peegeldab piisavalt kõrge haridustase selle mõju sissetulekule ja üldisele majanduslikule heaolule. Kolmandaks mõjutavad inimese majandusliku heaolu hindamist oluliselt ka tervis, õnnelikkus ja tööga rahulolu. Samuti tasub märkida, et kirg poliitika vastu, huvi sissetulekute erinevuste vähendamise vastu ja religioon on mõõdukalt seotud inimeste majanduslike hinnangutega. Negatiivne seos väiksemate sissetulekute erinevustega ei tähenda tingimata kõrgemaid majanduslikke hinnanguid. Religiooni mõju on seevastu piiratud.

Tabel 9

Tegurite omavaheline sõltuvus Soome elanike hinnangutes sotsiaalmajanduslikule olukorrale aastal 2020

	Sisse tulek Hinn ang	Poliit ikas	Harid ustas e	Inim. arv	Neto sisset ulek	Töög a rahul olu	Õnne likus	Tervi s	Dem okraa tia	Riik	Relig ioon
Sisse tulek Hinn ang	1										
Poliit ikas	0.15	1									
Harid ustas e	0.18	0.17	1								
Inim. arv	0.04	0	0.12	1							
Neto sisset ulek	0.42	0.17	0.24	0.48	1						
Töög a rahul olu	0.22	0.1	0.03	0.04	0.13	1					
Õnne likus	0.24	0.1	0.08	0.15	0.24	0.35	1				
Tervi s	0.17	0.1	0.15	0.1	0.13	0.22	0.3	1			
Dem okraa tia	-0.01	-0.06	-0.1	-0.02	-0.1	0	0.02	-0.1	1		
Riik	0.01	0.05	0	0.07	0.1	0.1	0.2	0.04	0.04	1	
Relig ioon	0.03	-0.07	-0.04	-0.1	-0.02	-0.1	-0.02	0.01	0.01	0.01	1

Allikas: Autori poolt ESSi andmebaasi põhjal koostatud tabel. Euroopa Sotsiaaluuring (ESS)

Andmebaas. Saadaval: <https://www.europeansocialsurvey.org/data/>

Analüüsidest seda korrelatsioonitabelit Soome kohta võrreldes eelmise tabeliga Eesti kohta, võime märgata mõningaid erinevusi ja sarnasusi tegurite ja inimeste hinnangute vahelises seoses nende majandusliku olukorra kohta. Esiteks, mõlemas riigis on sissetulek endiselt tugev positiivne korrelatsioon inimeste majandusliku hinnangu ja heaoluga. See viitab sellele, et sissetulek on oluline tegur, mis mõjutab inimeste hinnangut oma majanduslikule olukorrale nii Soomes kui ka Eestis. Teiseks on haridustase samuti oluline tegur, mis on seotud majanduslike hinnangutega mõlemas riigis. Kõrgem haridustase on positiivselt seotud inimeste majanduslike hinnangutega nii Soomes kui ka Eestis, mis võib kajastada hariduse mõju sissetulekule ja üldisele majanduslikule heaolule mõlemas riigis. Õnnelikkus ja tervis on samuti mõõdukalt seotud majanduslike hinnangutega nii Soomes kui ka Eestis. See viitab sellele, et üldine heaolu ja tervis on olulised tegurid, mis mõjutavad inimeste arusaamu oma majanduslikust seisundist mõlemas riigis. Siiski näib, et demokraatia ja religioon mõjutavad majanduslike hinnanguid Soomes ja Eestis erinevalt. Soomes on demokraatia ja religioon majanduslike hinnangutega vähem või peaaegu üldse mitte seotud, samas kui Eestis on nende mõju veidi suurem.

Kokkuvõttes võib öelda, et kuigi mõned tegurid, nagu sissetulek ja haridustase, on olulised nii Soomes kui ka Eestis, võivad teised tegurid, nagu demokraatia ja religioon, mõjutada inimeste majandushinnanguid erinevalt sõltuvalt riigi kontekstist.

2.4. Regressioonanalüüs

Selles regressioonanalüüsis on sõltuvaks muutujaks inimeste hinnang leibkonna sissetulekule ja sõltumatuteks muutujateks inimeste huvi poliitika vastu, ühes leibkonnas elavate inimeste arv, leibkonna sissetulek, tööga rahulolu, inimeste üldine tervis, inimeste rahulolu, võitlus palgalõhega kui demokraatia näitaja ja inimeste emotsionaalne seotus oma riigiga. Hariduse muutuja kodeeriti ümber 3 gruppi, mis koosnevad alg-, kesk- ja kõrgharidusest. Kõik regressioonanalüüsi eeldused on täidetud. Regressioonanalüüs on konstrueeritud kahes mudelis: eraldi Eesti tegurite ja eraldi Soome tegurite jaoks.

Tabel 10

Eesti 2020. aasta andmetel põhineva regressioonimudeli tulemused, mis seletavad isiku hinnangut leibkonna sissetuleku kohta

	Standardiseerimata koefitsient		Standardiseeritud regressioonkordaja	
	Regressioonikordaja	Standardhälve	Beta	t näitaja
Vabaliige	1.7	0.2		8.9
Poliitiline huvi*	0.04	0.02	0.06	1.5
Keskharidus	-0.04	0.07	-0.06	-0.6
Kõrgharidus	0.1	0.07	0.16	1.3
Ühes majas elavate inimeste arv*	-0.1	0.01	-0.14	-5.9
Leibkonna kogu netosissetulek *	0.11	0.01	0.17	11.3
Tööga rahulolu*	0.03	0.01	0.05	2.9
Õnnelikus*	0.06	0.01	0.1	4.5
Tervis*	0.1	0.03	0.16	3.9
Religioon	0.02	0.04	0.04	0.6
Riigiga seotud	-0.01	0.01	-0.02	-1.5
Demokraatia	-0.01	0.01	-0.01	-1.1

Sõltuv muutuja: inimese tunne leibkondade sissetuleku kohta

„*“ - tähistab statistiliselt olulisi tegureid olulisuse niivool 0,1.

$F = 31.9$, $DF = 942$, $p = 0.000$, $R^2 = 0.27$

Allikas: ESS kümnenda vooru andmed, autori arvutused.

Eesti andmetel põhineva mudeli analüüsid näitasid, et 0,1 olulisuse niivool kirjeldavad isiku hinnangut perekonna sissetulekule järgmised tegurid: isiku poliitiline huvi, majas elavate inimeste arv, leibkonna kogusissetulek, tööga rahulolu tase, isiku õnnelikkuse tase ja üldine tervislik seisund. Muud tegurid, nagu haridustase, religioon, emotsionaalne seotus riigiga ja sissetulekute erinevuste vähendamiseks võetavate meetmete tähtsus, ei olnud 0,1 olulisuse niivool olulised.

Eeldatakse, et leibkonna kogusissetulek mõjutab otseselt selle subjektiivset hinnangut, sest kõrge sissetulek on tavaliselt seotud rahalise kindlustunde ja rahuloluga. Seega on suurem sissetulek piisav põhivajaduste katmiseks ja mugava elatustaseme tagamiseks, mis aitab kaasa üldisele heaolule ja rahulolule. Arvesse tuleb võtta ka Dirzyte, Nygaard, Rakauskiene 2014. aastal läbi viidud uuringu tulemusi, mis näitavad, et sissetuleku taseme ja üldise eluga rahulolu tunde vahel on positiivne korrelatsioon, samuti subjektiivse hinnangu tase õnnelikkuse kohta, mis omakorda mõjutab ka leibkonna heaolu kõrgemat hindamistaset. Seega kinnitab leibkonna kogusissetuleku statistiliselt olulise mõju olemasolu selle subjektiivsele hinnangule selle teguri olulisust perekonna subjektiivse sissetuleku analüüsimisel.

Hoolimata sellest, et perekonna heaolul on otsene positiivne mõju füüsilisele ja psühholoogilisele heaolule, mida tõestasid Frey & Stutzeri 2005. aasta uurimistulemused, s.t. perekonnas elavad inimesed näitavad arenenumaid tervisenäitajaid, mis väljendub väiksemas alkoholi või uimastite tarbimises ja pikemas elueas, mõjutab see omakorda halvasti leibkonna majandusliku heaolu hindamist. Seega kaasneb pereliikmete arvu suurenemisega kulutuste suurenemine toidule, eluasemele, haridusele ja muudele vajadustele, mis võib tekitada täiendavat rahalist koormust. Seega, vaatamata sellele, et perekonnal on positiivne mõju inimese tavalisele heaolule, on majanduslikul heaolul negatiivne mõju.

Tööga rahulolu tase võib oluliselt mõjutada inimese psühholoogilist seisundit ja sellest tulenevalt ka tema arusaama oma majanduslikust olukorrast. Cannas jt 2019. aastal läbi viidud uuring tõestab, et tööga rahulolu on üks peamisi tegureid, mis mõjutab inimese üldist subjektiivset heaolu. Seega kinnitab töö autor, et tööga rahulolu mõjutab positiivselt hinnangut leibkonna rahalisele olukorrale, kuna see on seotud inimese üldise emotsionaalse seisundi ja tema üldise elustandardiga.

Õnnelikkuse tase on oluline näitaja üldise heaolu ja eluga rahulolu kohta, mis omakorda mõjutab positiivselt perekonna sissetuleku hindamist, mida kinnitas ka töö autor. Kuid hoolimata positiivsetest väärtustest on kinnitust leidnud, et õnnelikkus muutub peaaegu iga päev, seega võib kurbus olla õnne asendaja, mis põhjustab apaatiat ja tegevusetust. Ka Li & Lu 2009. aasta uuringu kohaselt ei pruugi majanduskasv alati kaasa tuua suuremat õnne, mis tuleneb suuremast konkurentsist, sotsiaalsest ärevusest jne. Siiski on õnnelikkus siiski oluline osa leibkonna majandusliku seisundi hindamisel.

Tervislik seisund võib mõjutada töövõimet ja seega ka perekonna sissetulekut. Negatiivsed muutused tervislikus seisundis võivad vähendada tööviljakust, mis omakorda

mõjutab nii üldist sissetuleku taset kui ka selle sissetuleku hindamist. Seega on tervislik seisund oluline tegur, mida tuleb arvesse võtta leibkonna sissetuleku taseme hindamisel.

Huvi poliitika vastu võib kajastada mitmesuguseid sotsiaalseid ja majanduslikke huve, näidates tema huvi riigi arengu vastu, mis omakorda on inimese hinnangu laiendus tema arusaamale oma majapidamise rahalisest olukorrast. Seega võib huvi poliitika vastu näidata teadlikkust sotsiaal-majanduslikest protsessidest, mis omakorda mõjutab hinnangu taset enda majanduslikule olukorrale.

Tabel 11

Soome 2020. aasta andmetel põhineva regressioonimudeli tulemused, mis seletavad isiku hinnangut leibkonna sissetuleku kohta

	Standardiseerimata		Standardiseeritud	
	Regressioonikordaja	Standardhälve	Beta	t näitaja
Vabaliige	1.9	0.2		8.5
Poliitiline huvi	0.04	0.03	0.06	1.4
Keskharidus	-0.07	0.1	-0.12	-0.8
Kõrgharidus	0.03	0.1	0.05	0.4
Ühes majas elavate inimeste arv*	-0.1	0.02	-0.15	-5.5
Leibkonna kogu netosissetulek *	0.1	0.01	0.18	11.7
Tööga rahulolu*	0.05	0.01	0.07	3.5
Õnnelikus*	0.05	0.02	0.09	3.3
Tervis*	0.05	0.03	0.07	1.6
Religioon	0.03	0.04	0.05	0.9
Riigiga seotud	-0.02	0.01	-0.02	-1.2
Demokraatia*	-0.02	0.01	-0.02	-1.8

Sõltuv muutuja: inimese tunne leibkondade sissetuleku kohta

„*“ - tähistab statistiliselt olulisi tegureid olulisuse niivool 0,1.

F = 26, DF = 811, p = 0.000, R² = 0.26

Allikas: ESS kümnenda vooru andmed, autori arvutused.

Soome andmetel põhineva mudeli analüüsid näitasid, et 0,1 olulisuse niivool kirjeldavad isiku hinnangut perekonna sissetulekule järgmised tegurid: majas elavate inimeste arv, leibkonna kogusissetulek, tööga rahulolu tase, isiku õnnelikkuse tase, üldine tervislik seisund ja sissetulekute erinevuste vähendamiseks võetavate meetmete tähtsus. Muud tegurid, nagu isiku poliitiline huvi, haridustase, religioon ja emotsionaalne seotus riigiga, ei olnud 0,1 olulisuse niivool olulised.

Soome andmeid analüüsid võib täheldada kahte erinevust, esiteks ei ole poliitiline huvi oluline tegur leibkondade majandusliku heaolu hindamisel, kuid soomlaste jaoks on oluline, et riik võtaks meetmeid sissetulekute erinevuste vähendamiseks. Seega on see tegur leibkondade sissetuleku hindamisel statistiliselt oluline. Tõenäoliselt on soomlased kalduvad olema sotsiaalsete probleemide suhtes tähelepanelikumad ja tundlikumad. Seega, mida olulisem on nende huvi palgalõhe vähendamiseks, seda vähem hindavad nad oma majanduslikku heaolu.

Järgnevalt soovib autor analüüsida neid tegureid, mis ei ole statistiliselt olulised nii Eesti kui ka Soome puhul. Nii on huvitav märkida, et haridustase, nii kesk- kui ka kõrgharidus, ei olnud nendes regressioonimudelites statistiliselt oluline, vaatamata korrelatsioonile palgatasemega. Seda võib seletada kas või sellega, et leibkonna sissetuleku taseme mõju ja tööga rahulolu tase mõjutavad leibkonna sissetuleku tajumist rohkem. Või sõltub see mõnest sotsiaalkultuurilisest tegurist, näiteks mõnede elukutsete staatus või sotsiaalne tunnustamine võib olla sissetuleku hindamisel olulisem kui haridustase ise.

Eesti ja Soome puhul on samuti võimalik ümber lükata religiooni mõju majandusliku heaolu hindamisel. Seega ei ole nende riikide puhul religiooni mõju majandusliku heaolu hindamisele statistiliselt oluline tegur. Kuigi usklike inimeste arv Soomes on umbes 70 protsenti, näitavad tulemused, et religioon ei mängi heaolu hindamisel olulist rolli, mis ei ole kooskõlas varasemate uuringutega, mis näitavad, et religioonil on positiivne mõju heaolu hindamisele. Eestis on usklike arv palju väiksem, mis on seletatav riigi sekulariseerumisega ja kiriku praktiliselt puuduva mõjuga kultuurilise identiteedi kujunemisel. Seega on religiooni kui teguri väiksema mõju tõttu elule ja toimetuleku tajumisele vähem oluline kodumajapidamiste sissetuleku hindamisel.

Huvitav on märkida, et vaatamata sellele, et patriotism, mis mõjutab soodsalt inimese heaolu hindamist ja on tihedalt seotud emotsionaalse seotusega riigiga, mis omakorda tekib kõige sagedamini sisserändajate seas ja mõjutab nende heaolu ja eluga rahulolu taset, osutus statistiliselt ebaoluliseks nende riikide põliselanike puhul. Seega, vaatamata autori ootustele

teistsuguse tulemuse osas, osutus üks patriotismi komponentidest leibkonna sissetuleku hindamisel ebaoluliseks.

Kokkuvõte

Majandusliku heaolu subjektiivne hinnang on üks olulisemaid elukvaliteedi näitajaid riigis. Seega moodustub see hinnang majanduslikest, sotsiaalsetest ja isiklikest näitajatest. Inimeste hinnangut mõjutavad sissetuleku tase, haridustase, emotsioonid, ehk õnnelikus ja paljud muud asjad, mis ei pruugi olla seotud majandusliku teguritega.

Pärast läbiviidud analüüsi saame teha mitmeid järeldusi Eesti ja Soome elanike hinnangu kohta subjektiivsele heaolule ning tegurite kohta, mis mõjutavad seda hinnangut nende riikide elanike seas. Mõlemas riigis mõjutavad inimeste subjektiivset heaolu mitmed tegurid, sealhulgas leibkonna sissetulek, leibkonnas elavate inimeste arv, inimese üldine tervislik seisund, tööga rahulolu ja inimese õnnelikkuse tase. Need tegurid on subjektiivse heaolu hindamisel mõlemas riigis olulised ja nende mõju võib olla märgatav.

Ka muud sotsiaalmajanduslikud tegurid mõjutavad Eesti ja Soome kodanike hinnangut subjektiivsele majanduslikule heaolule erinevalt. Nii võib huvi poliitika vastu olla Eestis oluline tegur subjektiivse heaolu hindamisel, samas kui Soomes on sellel teguril väiksem statistiline tähtsus. Või peegeldab majandusliku heaolu olulisus, kas riik võitleb palgalõhega, Soomes paremini kui Eestis.

Kultuuriliste ja isiklike tegurite, nagu religioossus ja emotsionaalne seotus riigiga, mõju on ebaoluline. Religiooni puhul on vähene olulisus omakorda põhjendatud riigi kõrge sekulariseerumise tasemega, mis muudab ühiskonna kultuurilised väärtused religioossematest riikidest erinevaks. Samuti võib järeldada, et kuigi emotsionaalne seotus riigiga peaks mõjutama ühtekuuluvustunnet, muutes seega üksikisiku subjektiivset hinnangut, ei olnud see majandusliku heaolu mõõtmisel oluline.

Võib järeldada, et majandusliku heaolu hindamisel Eestis ja Soomes olid mõned tegurid mõlema riigi puhul olulised, kuid teatud erinevused on olemas, näiteks Eesti puhul on sellised tegurid nagu ühes leibkonnas elavate inimeste arv, õnnelikkus, tervislik seisund olulisemad kui Soomes. Märkimist väärib ka huvi poliitika vastu, mis on üks peamisi tegureid inimese heaolu taseme määramisel. Soomes on olulisemad palgad, tööga rahulolu ja palgaerinevuse vähendamine. Mõningal määral võib järeldada, et Soomes võidakse majandusliku heaolu hindamisel pöörata rohkem tähelepanu palgale ja tööga rahulolule, samas kui Eestis hinnatakse rohkem tervist ja õnne.

Minu uurimuse põhjal saab võtta mitmeid meetmeid, mis peaksid parandama majandusliku olukorra hindamist nii Eesti kui ka Soome elanike seas. Üks võimalus on investeerida tervishoiusüsteemi, et parandada elanikkonna üldist tervist, mis võiks suurendada nende hinnangut oma majanduslikule heaolule. Samuti võib tasuks suurendada

laste ja teismeliste võimalusi, et määrata kindlaks nende eelsoodumus elukutse suhtes, näidates neile, millised võimalused on hilisemas elus, et nad ei peaks tulevikus elukutse valikul pettuma. Mõlemad riigid peaksid pöörama tähelepanu ka paljulapselistele peredele. Nende abistamiseks tasub suurendada sotsiaalabi ja toetusi. Lõpuks peaks Soome tegema muudatusi maksusüsteemis ja sotsiaalpoliitikas, et vähendada sissetulekute ebavõrdsust, mis on tulemuste põhjal oluline aspekt kodanike majandusliku olukorra hindamisel.

Viidatud allikad

1. Ali, T., & Khan, S. (2023). Health, Education, and Economic Well-Being in China: How Do Human Capital and Social Interaction Influence Economic Returns. *Behavioral Sciences*, 13(3). <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.3390/bs13030209>
2. Andersson, J. O. (2022). Explaining Finnish Economic and Social Success - And Happiness. *Studies in European Affairs / Studia Europejskie*, 26(4), 177–198. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.33067/SE.4.2022.7>
3. Beyers, J. (Jaco). (2017). Religion and culture: revisiting a close relative. *HTS Theological Studies*, 73(1), 1–9. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.4102/hts.v73i1.3864>
4. Bossert, W., Clark, A. E., D'Ambrosio, C., & Lepinteur, A. (2023). Economic insecurity and political preferences. *Oxford Economic Papers*, 75(3), 802–825. <https://doi.org/10.1093/oep/gpac037>
5. Būšra Demirelişçi, & Vita Juknevičienė. (2019). Free Economic Zones' Influence on Regional Development in Baltic States. *Izzivi Prihodnosti*, 4(4), 172–192.
6. CSWE. (10 2016. a.). Working Definition of Economic Well-Being. Council on Social Work Education: <https://www.cswe.org/centers-initiatives/economic-wellbeing-clearinghouse/working-definition-of-economic-wellbeing/>
7. Dalmaijer, E. S., Gibbons, S. G., Bignardi, G., et al. (2023). Direct and indirect links between children's socio-economic status and education: pathways via mental health, attitude, and cognition. *Current Psychology*, 42, 9637–9651. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-02232-2>
8. de Oliveira Cardoso, N., Markus, J., de Lara Machado, W., & Guilherme, A. A. (2023). Measuring Financial Well-Being: A Systematic Review of Psychometric Instruments. *Journal of Happiness Studies: An Interdisciplinary Forum on Subjective Well-Being*, 1–27. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1007/s10902-023-00697-5>
9. Dirzyte, A., Elsborg Nygaard, S., & Rakauskienė, O. (2014). Relationship between Household Income and Subjective Wellbeing in Denmark and Lithuania. *Transformations in Business & Economics*, 13(3C), 566–583.
10. Donald J. Savoie. (2019). *Democracy in Canada: The Disintegration of Our Institutions*. McGill-Queen's University Press.
11. European Social Survey European Research Infrastructure (ESS ERIC). (2023). ESS20 - integrated file, edition 3.1 [Data set]. Sikt - Norwegian Agency for Shared Services in Education and Research. <https://doi.org/10.21338/ESS10E01>
12. Fathallah, R., Sidani, Y., & Khalil, S. (2020). How Religion Shapes Family Business Ethical Behaviors: An Institutional Logics Perspective. *Journal of Business Ethics*, 163(4), 647–659. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.2307/45283762>
13. Fidan, A. (2023). The Impact of Patriotism and Religiosity on Life Satisfaction. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(32), 341–357. <https://doi.org/10.54600/igdirsosbilder.1196077>
14. Fry, A. D. J. (2023). Religiosity and wellbeing in areas of socio-economic deprivation: The role of social capital and spiritual capital in enabling resources for subjective

- wellbeing. *Journal of Spirituality in Mental Health*. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1080/19349637.2023.2261436>
15. Fuentes, N., & Rojas, M. (2001). Economic Theory and Subjective Well-Being: Mexico. *Social Indicators Research*, 53(3), 289–314.
 16. Frey, B. S., & Stutzer, A. (2005). Happiness research: state and prospects. *Review of Social Economy*, 63(2), 207–228.
 17. Gardiner, W., Lee, D. I., Baranski, E., et al. (2023). The economic well-being of nations is associated with positive daily situational experiences. *Current Research in Ecological and Social Psychology*, 4, 100088. <https://doi.org/10.1016/j.cresp.2023.100088>
 18. Gasiorowski, M. J. (1995). Economic Crisis and Political Regime Change: An Event History Analysis. *The American Political Science Review*, 89(4), 882–897. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.2307/2082515>
 19. Goggin, C. L., Ridges, M. J., Please, P. M., Booth, C. A., Simpson, G. R., Green, R., & Leys, J. F. (2017). Connecting with Country in Mungo National Park, Australia: a case study to measure the emotional dimension of experience and place attachment. *Local Environment*, 22(10), 1217–1236–1236. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1080/13549839.2017.1334142>
 20. Jin, T., & Liu, H. (2023). The Heterogeneous Effect of Post-Compulsory Education on Subjective Well-Being: Evidence Based on Marginal Treatment Effect. *Applied Research in Quality of Life: The Official Journal of the International Society for Quality-of-Life Studies*, 18(6), 2851–2876. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1007/s11482-023-10210-y>
 21. Leigh, A. (2005). Economic Voting and Electoral Behavior: How Do Individual, Local, and National Factors Affect the Partisan Choice? *Economics & Politics*, 17(2), 265–296. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1111/j.1468-0343.2005.00154.x>
 22. Li, B., & Lu, Y. (2009, June). Happiness and development: The effect of mental well-being on economic growth. Paper presented at Conference on "Improving the Human Destiny", Lingnan University, Hong Kong.
 23. Massimo Cannas, Bruno S. Sergi, Emiliano Sironi, and Urszula Mentel. 2019. "Job Satisfaction and Subjective Well-Being in Europe." *Economics & Sociology* 12 (4). doi:10.14254/2071-789X.2019/12-4/11
 24. Nghiêm-Phú, B. (2016). Country image, country attachment, country loyalty, and life satisfaction of foreign residents in Vietnam. *Tourism and Hospitality Research*, 16(4), 329–344.
 25. Noguchi, K. (2023). Personal freedom, family compositions and well-being. *International Journal of Psychology : Journal International de Psychologie*, 58(3), 207–216. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1002/ijop.12897>
 26. OECD (2013), "Economic well-being", in *OECD Framework for Statistics on the Distribution of Household Income, Consumption and Wealth*, OECD Publishing, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264194830-5-en>
 27. PEHLIVANOĞLU, M. Ç. (2023). Employee Job Satisfaction According to Education Level, Age and Work Experience. *Journal of International Trade, Logistics & Law*, 9(1), 185–193.
 28. Rodrik, D. (2000). Participatory Politics, Social Cooperation, and Economic Stability. *The American Economic Review*, 90(2), 140–144.

29. Róbert, P. (2019). The Role of Demographic and Socio-Economic Characteristics in Affecting Subjective Well-being. The Case of Hungary. *Studies of Transition States and Societies*, 11(2), 3–22.
30. Sindermann, C., Kannen, C., & Montag, C. (2023). Linking primary emotional traits to ideological attitudes and personal value types. *PloS One*, 18(1), e0279885. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1371/journal.pone.0279885>
31. Sumner, A. (2004). Economic Well-being and Non-economic Well-being. A Review of the Meaning and Measurement of Poverty, 30(49), 33-50.
32. Tenhunen, M.-L. (2020). Why Finland Is the Happiest Country in the World? *Cogito: Multidisciplinary Research Journal*, 12(3), 18–28.
33. U.S Department of State. (12. 05 2021. a.). 2020 Report on International Religious Freedom: Finland. Allikas: U.S Department of State: <https://www.state.gov/reports/2020-report-on-international-religious-freedom/finland/>
34. U.S Department of State. (2021. 05 12. a.). 2020 Report on International Religious Freedom: Estonia. Allikas: U.S Department of State: <https://www.state.gov/reports/2020-report-on-international-religious-freedom/estonia/>
35. Zhai Qing-guo, O’Shea, B., Willis, M., & Yang Yu-wen. (2010). Subjective well-being, personality and environmental satisfaction in urban China. 2010 International Conference on Management Science & Engineering 17th Annual Conference Proceedings, Management Science and Engineering (ICMSE), 2010 International Conference On, 879–885. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1109/ICMSE.2010.5719902>
36. FOCUSECONOMICS. (2024). About Us. <https://www.focus-economics.com/country-indicator/estonia/gdp-per-capita-eur/>
37. Jin, T., & Liu, H. (2023). The Heterogeneous Effect of Post-Compulsory Education on Subjective Well-Being: Evidence Based on Marginal Treatment Effect. *Applied Research in Quality of Life: The Official Journal of the International Society for Quality-of-Life Studies*, 18(6), 2851–2876. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1007/s11482-023-10210-y>
38. Colleen J. Howell, & Ryan T. Howell. (2008). The relation of economic status to subjective well-being in developing countries: a meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 134(4).
39. Oppong, S. H. (2013). Religion and identity. *American International Journal of Contemporary Research*, 3(6), 10-16.
40. Fathallah, R., Sidani, Y., & Khalil, S. (2020). How Religion Shapes Family Business Ethical Behaviors: An Institutional Logics Perspective. *Journal of Business Ethics*, 163(4), 647–659. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.2307/45283762>

Lisad

Lisa 1. Autori regressioonimudeli üldkuju:

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_{1i} + \beta_2 X_{2i} + \beta_3 X_{3i} + \beta_4 X_{4i} + \beta_5 X_{5i} + \beta_6 X_{6i} + \beta_7 X_{7i} + \beta_8 X_{8i} + \beta_9 D_{21i} + \beta_{10} D_{22i} + u_i, \text{ kus:}$$

Y_i – sõltuv muutuja ehk i -nda inimese tunne leibkondade sissetuleku kohta; modelleeritava protsessi väljund; ühik: pallid(1 – 4)

X_{ij} – selgitav ehk sõltumatu muutuja; modelleeritava protsessi sisendid, $j = 1, 2, \dots, k$

$i = 1, 2, \dots, n$; n – valimi maht

$j = 1, 2, \dots, k$; k - selgitavate muutujate arv mudelis.

$\beta_0, \beta_1, \dots, \beta_k$ - mudeli parameetrid ehk regressioonikordajad

X_{1i} – selgitav ehk sõltumatu muutuja ehk i -nda indiviidi poliitiline huvi; ühik: pallid (1 – 4)

X_{2i} – selgitav ehk sõltumatu muutuja ehk i -nda ühes leibkonna elavate inimeste arv;

X_{3i} – selgitav ehk sõltumatu muutuja ehk i -nda leibkonna kogu netosissetulek;

X_{4i} – selgitav ehk sõltumatu muutuja ehk i -nda indiviidi tööga rahulolu subjektiivne hinnang; ühik: pallid (0 – 10)

X_{5i} – selgitav ehk sõltumatu muutuja ehk i -nda indiviidi subjektiivne üldine tervislik seisund; ühik: pallid (1 – 5)

X_{6i} – selgitav ehk sõltumatu muutuja ehk i -nda indiviidi subjective õnnelikkus; ühik: pallid (0 – 10)

X_{7i} – selgitav ehk sõltumatu muutuja ehk i -nda indiviidi subjektiivne hinnang demokraatia kohta: kas valitsus võtab meetmeid sissetulekute erinevuste vähendamiseks; ühik: pallid (0 – 10)

X_{8i} – selgitav ehk sõltumatu muutuja ehk i -nda indiviidi hinnang kui emotsionaalselt on ta riigiga seotud; ühik: pallid (0 – 10)

D_{1i} - fiktiivne muutuja ehk vastajat iseloomustav sotsiaal-demograafiline tunnus, mis näitab kuulumist konkreetsele usule või usundi rühmale (kui $D_{1i}=0$, siis ei kuulu (viitetasand); kui $D_{1i}=1$, siis kuulub)

D_{2i} - fiktiivne muutuja ehk vastajat iseloomustav sotsiaal-demograafiline tunnus, mis näitab inimese haridustaset (kui $D_{2i}=1$, siis madalaim (viitetasand); kui $D_{2i}=2$, siis keskmine; $D_{2i}=3$, siis kõrgeim)

Referentstase: rühm, kuhu kuuluvad inimesed madala haridustasemega

D_{21i} - kirjeldab esimest rühma, kuhu kuuluvad inimesed keskmise haridustasemega

D_{22i} - kirjeldab esimest rühma, kuhu kuuluvad inimesed kõrge haridustasemega

u_i – juhuslik komponent ehk vealiige;

Summary

PEOPLE'S EVALUATIONS OF THEIR ECONOMIC SITUATION AND THE FACTORS THAT EXPLAIN THEM

Anton Ilves

The economic well-being of a person is one of the main things that determines our daily life. The main indicator was and remains the level of wages, as well as such socio-economic indicators as employment and level of education, which are closely related to the subjective assessment of human well-being. (Gardiner, W., Lee, D. I., Baranski, E., et al., 2023) We also must not forget that the satisfaction of one person can affect the entire society. So, if a person lacks economic security, that is, his economic well-being is in question and he barely has enough money to live, then his level of participation in politics will be higher than that of ordinary citizens, and his vote will go to those who promise to improve the situation in the country better.

A comparative study of the subjective assessment of the economic well-being of Estonian and Finnish residents reveals various factors that influence their assessment of their own economic well-being and general level of life satisfaction. Factors such as interest in politics, number of people living in the same household, household income, job satisfaction, health assessment, level of happiness, whether the state should fight the wage gap, emotional attachment to the country, religiosity and level of education were examined.

By analysing the data obtained from the research, it was found that both countries have similar and different factors influencing the perception of their own economic situation. In Estonia, in particular, factors such as the number of family members living in the same household, interest in politics, level of happiness and health status are more important, while in Finland wages, job satisfaction and measures to reduce income inequality are particularly important.

Understanding these factors can be important in developing policy and social programs aimed at improving the economic well-being and overall life satisfaction of the population in both countries. These measures could include increasing health care, supporting families and combating income inequality, which helps improve the economic well-being of the citizens of Estonia and Finland.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Anton Ilves,

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „INIMESTE HINNANGUD OMA MAJANDUSLIKULE OLUKORRALE JA NEID SELGITAVAD TEGURID“, mille juhendaja on professor Tiiu Paas,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Annab Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Anton Ilves

09.05.2024